Kancelarije, notarijat, statuti

Uporabni latinitet

- U svakodnevnoj uporabi
- U službenim dokumentima
- Sadržajno bilježe:
  - Najrazličitije pravne transakcije
  - Svjedoče o društvenim i gospodarskim odnosima
  - Službena korespondencija visokih dužnosnika

Papinska kurija

- Papinska ili Rimska kurija: kompleksna organizacija koja se sastojala od mnogobrojnih ureda (odjela)

- Uredi imaju:
  - Pravne
  - Administrativne
  - Financijske ovlasti

Izdavanje dokumenata

- Kontinuitet pisane tradicije u Papinskoj kuriji od 4. stoljeća
- Od samih početaka razvija se Papinska kancelarija:
  - Sastavljanje i prepisivanje dokumenata
- Papa Inocent III. (1198.-1216.): sustavna organizacija papinog registra pisama
  - U jedan registar upisuju se kopije svih papinih bula
- 14.-15. stoljeće – snažna birokratizacija Papinske kurije

Apostolska kancelarija

- Upravna funkcija
- *Cancellaria Apostolica*:
  - Sastavljanje
  - Izdavanje
  - Slanje papinskih bula

- *Litterae apostolice*: izdaje ih Apostolska kancelarija

Papine provizije

Najvažnije isprave Apostolske kancelarije

PROVIZIJE – bule o imenovanju svećenika na crkvene časti

imenovanja biskupa, opata

kanonika

ostalog svećenstva i redovništva

- Osim Apostolske kancelarije
  - Ostali uredi također izdaju dokumente

Na primjer

SVETA RIMSKA ROTA

KARDINALI

APOSTOLSKA KOMORA

SVETA PENITENCIJERIJA

Isprave pravne naravi

- Najviše sudište: Konzistorij (papa+kardinali)
- Sudovi kardinala: ograničeni na pitanja osoblja i jurisdikciju
- Ostali pravni slučajevi se rješavaju u Sv. Rimskoj Roti

Isprave o dodjeljivanje oprosta, razrješenjima i dozvolama

- Pitanja savjesti
- Izdaju uredi:
  - Sacra Penitentiaria Apostolica
  - Signatura gratiae
  - I djelomično ured Dataria

Isprave:

- Papine *absolutie*: dokumenti o razrješenju od grijeha
  - Ubojstvo, ranjavanje klerika, sklapanje nedopuštenog braka i sl.
- *Dispenzacije*: dokumenti s posebnim dozvolama
  - Nedostatak ili nepravilnost u odnosu na kanonsko pravo: nezakonito rođenje, tjelesni nedostatak
- *Indulgencije*: papini privilegiji i dozvole
  - Dozvole za izbor ispovjednika
  - Oprost od grijeha ukoliko se posjete crkve u određena doba godine

Isprave financijske naravi

- Financijski uredi

- Najvažniji je Apostolska komora

Isprave

- Ubiranje prihoda – papinske financije
- Uplate poreza poradi imenovanja na čast biskupa, ili na dodjeljivanje raznih nadarbina (kanonikat, župa i sl.)

Latinitet i srednjovjekovna *loca credibilia*

Loca credibilia

- Locus credibilis = mjesto vjerodostojnosti odnosno **MJESTO JAVNE VJERE**
- Nalazimo ih samo u Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu
- Kaptoli i samostani
- Redigiraju i izdaju službene isprave, posjedujući «društveno prihvaćeno i verificirano pravo svjedočenja u različitim javnim i privatnim pravnim i poslovnim transakcijama»

Isprave

- Posjedovale snagu službenih dokumenata
- Smatrane su autentičnima
  - Ovjerene pečatom ili hirografom

Hirograf

~~A B C~~

Pečat Zagrebačkog kaptola
(3. srednjovjekovni pečat – nakon 1371.)

Struktura isprava

	Litterae privilegiales	*Litterae patentes*	*Litterae clausae*
I. Protocollum	*intitulatio*	*intitulatio*	*intitulatio*
	inscriptio		*relatio –- address*
	salutatio		*relatio –- salutatio*
II. Contextus	*arenga*		
	promulgatio	*promulgatio*	*promulgatio*
	narratio	*(narratio)*	*(narratio)*
	dispositio	*dispositio*	*dispositio*
	clausulae	*clausulae*	*clausulae*
	sanctio	*sanctio*	*sanctio*
	corroboratio		
III. Eschatocollum	*datatio (datum* or *actum)*	*datatio (datum* or *actum)*	*datatio (datum* or *actum)*
	series dignitatum sor testes		

The general structure of the formulaic set of the

Oblik

- Minimalne varijacije u formi isprave
- Najčešće razlike u protokolu i eshatokolu – ovisno o “snazi” vjerodostojnog mjesta

Kancelarija

- Isprave su nastajale u kancelarijama
  - Organizirane po uzoru na kancelariju ugarsko-hrvatskog kralja
- Nastaju krajem 12.-početkom 13. stoljeća
  - U Ugarskoj i sjevernoj Hrvatskoj
- Iznimno veliko povećanje broja isprava u 14. i 15. stoljeću
- U Dalmaciji – vjerodostojna mjesta tek u 14. stoljeću

Kancelarija

- Na primjer kaptolska kancelarija
- Na čelu je lektor
- Često ima i zamjenika (*sublector*)
- Kaptolski pisari – kanonici, prebendari i niže svećenstvo zaduženo za sastavljanje isprave

Vrste isprava

- Prema sadržaju dijele se na:

1. Litterae fassionales ili IZJAVE
2. Relationes ili IZVJEŠTAJI
3. Litterae procuratorie ili PUNOMOĆI

- Prema obliku (po onodobnoj podjeli)

  1. Originali

  2. Transumpti

Prema sadržaju

1. **Izjave**: kaptol izdaje ispravu kojom se izjavljuje da je obavljen neki pravni posao

- Kupoprodaja, darovanje, zamjena, dioba ili zalaganje plemićkih posjeda
- Izjava o sastavljenom testamentu
- Prosvjedi i zabrane

- Izdaje ih se na zahjev stranaka
- Klijenti dolaze osobno u kaptol i traže sastavljanje isprave

* Punomoći: pred kaptolom se određuju pravni zastupnici (prokuratori), a zatim kaptol sastavlja ispravu

- Ponekad se smatraju podskupinom izjava

2. **Izvještaji**: kaptol izdaje ispravu kojom odgovara na mandat ili molbu više političke instance (kralja, bana i sl.)

- Kaptol javlja da je po nalogu više instance uveo plemiće u posjed
- Prethodi mu mandat više instancije
- Kaptol potom šalje svog izaslanika (homo fidelis capituli) koji zajedno s kraljevskim čovjekom (homo regius) izlazi na teren

- Tipovi posla zabilježenih u izvještajima

1. Statutio ili introductio, odnosno uvođenje u posjed

2. Reambulatio, odnosno reambuliranje ili utvrđivanje granica posjeda

3. Sudske istrage

Transumpti

- Autentični prijepisi
- Sastavlja ih na zahtjev stranaka
- Prijepisi ranije sastavljenih dokumenata

Notarijat

- Sjeverna Hrvatska – dominacija “vjerodostojnih” mjesta

- Dalmacija i Istra – dominacija notarijata

Notarijat

- Javna služba s dugom tradicijom
- Nalazimo u antičkom Rimu
- Notari = pisari
  - Zaduženi za sastavljanje javnih, službenih dokumenata

Notarijat

- Snažan razvoj notarijata 10.-12. stoljeće
- Italija i Sveto Rimsko Carstvo
- Usporedno sa snažnim razvojem komuna (urbana revolucija)
- Utjecaj Papinske kurije na širenje pisane riječi
- Pisani notarski akti:
  - Služe čuvanju podataka o pravnim poslovima te jamče objektivnu snagu svjedočanstva i time javne vjere

Hrvatska

- Snažan razvoj u Hrvatskoj i općenito u 13. stoljeću
- Pod utjecajem glosatora i razvoja rimskog prava

- Na istočnoj obali Jadrana i u Istri
  - U sjevernoj Hrvatskoj se zbog institucije locus credibilis notarijat gotovo uopće ne javlja

- Komunalne vlasti – nadzor nad radom notara

- **Notari su mogli raditi ako su bili:**

A) Notari po carskoj ovlasti

B) Notari po papinoj ovlasti

Isprave

- Visoka razina birokratiziranosti (uporaba pravnih formularija)
- Bilježe najrazličitije pravne transakcije
  - Kupovina posjeda ili nekretnine
  - Zamjena
  - Darovanje
  - Oporuke
  - ltd.

- Egzaminatori i vicedomini
- Posebne službe koje nalazimo u notarskim spisima
- Imaju zaddaću jamčiti i ovjeriti sastavljeni dokument

Statuti

Statuti

- **STATUTI SU ZBIRKE PRAVNIH ODREDBI**

- Normativni (zakonodavni) spisi kojima se uređuje život pojedinih zajednica

  - Gradske zajednice

  - Svećeničke zajednice u crkvenim institucijama

  - Društvenih skupina i raznih strukovnih i karitativnih udruga (bratovštine, gilde)

Statuti srednjovjekovnih gradova

- Javljaju se tijekom razvijenog srednjeg vijeka
  - 13.-14. stoljeće
- Usporedno s razvojem dalmatinskih gradova u jake komune, odnosne urbane centre
- Sadrže kodificiran sustav javnog i privatnog prava po kojem je organiziran život u gradu

Splitski statut

- 1312. sastavio ga je Perceval Ivanov iz Ferma po nalogu splitskog Velikog vijeća
- Sastavljen na temelju već postojećeg gradskog statuta iz 1240.
- Statutarna građa podijeljena na:
  - "Stari statut" (*Statutum vetum*) iz 1312.
  - "Novi statut" (*Statutum novum*) – sadrži nadopune iz 1333.
  - "Reformacije" (Reformationes) – nadopune koje je Veliko vijeće usvojilo do 1385.

Sadržaj Splitskog statuta

- Odredbe o položaju Crkve u komuni
- Normira se struktura i djelatnost komunalnih službi
- Propisi građanskog prava i postupka
- Kazneno pravo i postupci
- Odredbe o javnim službama i gradskom redu
- Ostalo

Dubrovački statut

- Sastavljen 1272.
- Unutarnje uređenje grada
- Osam poglavlja (knjiga) Statuta
- Dao ga sastaviti Marko Giustiniani iz Venecije – tadašnji dubrovački knez (Dubrovnik je tada pod upravom Venecije)

Sadržaj

- Knjiga 1: položaj kneza, obveze političkih javnih dužnosnika, način konstituiranja gradske uprave, odnos sa Crkvom
- Knjiga 2: formularij prisega koje izriču javni djelatnici
- Knjiga 3: sudstvo, tijek parnica, položaj i uloga sudaca
- Knjiga 4: društveni odnosi – obiteljski odnosi – položaj žene i muškarca u obitelji, regulacija nasljedstva
- Knjiga 5: uređenje i održavanje javnog gradskog i privatnog prostora
- Knjiga 6: prijestupi, zločini i kazne
- Knjiga 7: brodovi, mornari, trgovina
- Knjiga 8: razno – od javnih prisega i obveza gradskih djelatnika, do dopuna odredbama o kaznama

LIBER SEXTUS

I.

De homicidiis

B

Quicunque fecerit homicidium, nisi se defendendo, quod plene possit probari, moriatur. Si autem qui homicidium ipsum comiserit aufugiat, sit in banno perpetuo et perdat omnia bona sua.

C

In Maiori Consilio et cum laudo populi in publica contione, ut moris per sonitum campanarum congregato, captum fuit et firmatum: quod quicumque fecerit homicidium, nisi se defendendo, quod probari possit, mori debeat. Et si aufugeret ille qui homicidium commiserit, sit in bampno perpetualiter de Ragusio et eius districtu, et eius bona deveniant ad eius filios masculos vel ad heredes masculos filiorum, si habebit; et si non haberet nepotes ex filio, deveniant ad neptes. Et si non essent nepotes vel neptes ex filio, deveniant ad propinquiores ex linea masculina. Et si non essent heredes masculini, deveniant ad feminas propinquiores. Et illi heredes qui remanebunt de dicto homicida, ipsa bona non possint vendere, alienare vel obligare modo aliquo vel ingenio, in vita illius qui homicidium commisserit salvo pro maritatione filiarum ipsius vel neptum heredis vel heredum illius omicide (sic), remanente semper in sua firmitate possedio mulierum.

VIII.

De hiis qui cartam falsam fecerit (sic)

Qui cartam falsam fecerit vel conscripserit, perdat manum dextram, si ei poterit probari.

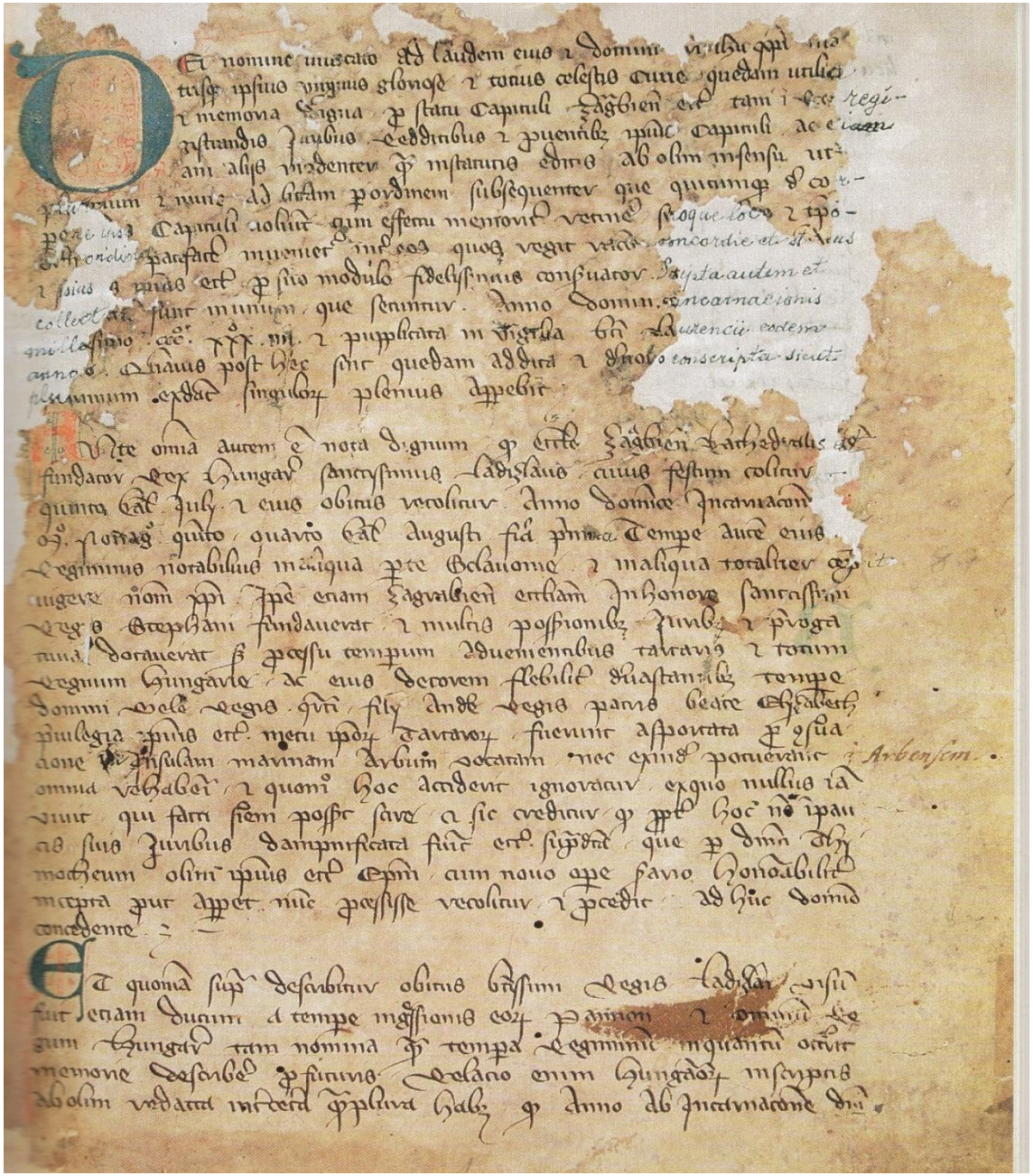
IX.

De hiis qui cartam falsam produxerint

Si cartam falsam ad placitum pro sua utilitate quis adduxerit, perdat placitum et veritatem suam et yperperos quinquaginta; quod si solvere non poterit, perdat manum dextram. Et hoc locum habeat si ipse fecit fieri cartam ipsam. Si autem carta ipsa producta ad placitum que probatur falsa fuerit patris vel avi vel antecessorum suorum, tunc qui eam producit defendat se per manus undecim hominum secum iurantium, quod cartam illam nescivit esse falsam, nec fecit eam, nec argumentavit illam, et perdat placitum tantum. Si autem probaretur fecisse cartam illam vel iurare non poterit, paciatur penam superius comprehensam.

Statuti crkvenih institucija

- Regulira se život svećeničke zajednice
- Regulacija odnosa unutarnjih odnosa u instituciji
- Regulacija odnosa prema podanicima
- Način upravljanja posjedima

← prva stranica Statuta Zagrebačkog kaptola

- Prva redakcija: 1334.
- Druga redakcija: 1354.
- Sastavljač: gorički arhiđakon Ivan
- Sastoji se od 4 dijela u kojima govori o
  - Definiranju zemljoposjedničke uloge kaptola
  - Prava pojedinih članova kaptola, način na koji oni moraju živjeti
  - Strukture Zagrebačkog kaptola, prihodi i obaveze kanonika
  - Privilegiji i prava Zagrebačkog kaptola